

Oponentský posudek disertační práce PhDr. Davida Černého
Princip dvojího účinku

Olomouc, 17. října 2015

1. Disertace Davida Černého je *vynikajícím* příspěvkem k analyticky pojaté historii důležité třídy principů normativní i aplikované etiky, i k analyticky pojatému systematickému posouzení jednoho z moderních členů této třídy.

Konkrétněji tu jde o třídu principů dvojího účinku (dále PDÚ). Ty stanovují, za jakých okolností je morálně dovoleno jednat způsobem, který má dobré i špatné důsledky (str. 1). Černým posuzovaný moderní PDÚ (dále MPDÚ) tvrdí, že je to dovoleno, když: je dané jednání morálně dobré či morálně indiferentní (nezávisle na svých důsledcích); jednající zamýšlí pouze dobré důsledky; žádný špatný důsledek není prostředkem jednajícího k důsledkům dobrým; a dobré důsledky převažují nad špatnými (str. 7).

Po historické stránce je Černého disertace přínosem hlavně díky jeho výběru, překladu a výkladu nejrelevantnějších, historicky vlivných, a přitom v patrně celé dosavadní sekundární literatuře takto detailně dosud nezpracovaných pasáží čtyř scholastických autorů (de Vio, de Vitoria, de Sta Teresa a Gury, pojednaní v kap. 3).

Po systematické stránce vidím původnost Černého disertace hlavně v jím poskytnutém osvětlení množství morálních intuic pomocí MPDÚ (v kap. 5 a 6). Takové osvětlení zatím nemá obdoby, přinejmenším v rámci české odborné literatury.

Krom toho se čtenář od Černého může naučit mnoho nového o takových eticky a antropologicky ústředních pojmech, jako jsou pojmy jednání, intence, prostředku, cíle či chtění. Tohoto poučení se čtenáři dostane nejen cestou abstraktních principů, ale i prostřednictvím mnoha názorných příkladů. Tyto příklady ve spojení s Černého uhlazenou gramatikou činí jeho disertaci nebývale čtivou.¹

2. K osnově celé disertace jen velmi stručně, pouhými dvěma větami. V kap. 1 až 5 Černý sleduje historický sled různých PDÚ a různého rozsahu, v jakém byl ten který z nich u vybraných etiků aplikován. V kap. 5 a 6, jak už řečeno, Černý osvětluje vybrané morální intuice pomocí MPDÚ.

3. Černý si v disertaci klade za hlavní cíl prokázat následující tři teze (str. 2-3).

(i) Tomáš Akvinský formuluje etickou rozvahu aplikující PDÚ.

(ii) Etici formulovali a formulují různé PDÚ, které v etice aplikují v různém rozsahu.

¹ Upozorním však na to, co uniklo korektorce. Chybí čárka mezi slovy „účinku“ a „nechávám“ (str. 4) a mezi pozn. 28 a 29 (str. 62). Chybí tečka v pozn. 32 (str. 89) a v pozn. 28 (str. 158). Chybí bibliografický údaj v pozn. 22 (str. 155). Nesprávný slovosled: „jsme oprávněni (naše ...“ (66); „Wedgwood Footové scénář“ (167). Překlepy: „příslušné intence“, ne „příslušné intenci“ (109); „aby“, ne „a by“ (110); „brzdy“, ne „brzy“ (113, 115, 122, 124, 133); „ad“, ne „and“ (130); „neobjevuje“, ne „neobjevu“ (135); „domů“, ne „domu“ (141); „jeho příspěvku“, ne „svého příspěvku“ (153); „nejel“, ne „nejen“ (157); „cílem“, ne „cile“ (163); „v horizontu“, ne „k horizontu“ (176); „silnější“, ne „slabší“ (180). Na str. 134 vypustit „není-li *X* prostředkem, není zamýšlené“, protože na str. 135 je (ekvivalentní) transpozice téhož popřena.

(iii) Pokud jsou intence morálně relevantní, pak MPDÚ osvětluje morální intuice, které má patrně většina lidí při styku s těmito myšlenkovými experimenty (popsanými v kap. 5 a 6): Bomba v letadle, Rozbití sklenice, Hysterektomie, Kraniotomie, Usmrcení plodu, Rozdrcení hlavičky, Zubař, Sadistický zubař, Splašená tramvaj, Speleologové, Nevinná oběť, Vrah, Vzácny lék, Transplantace, Jedovatý plyn, Horolezci, Náhodný chodec, Tlustý muž na mostě, Smyčka, Paliatr, Zloděj, Roztržitý profesor, Tišení bolesti, Eutanazie, Strategický bombometčík, Děsivý bombometčík, Amputace, Zmrzačení, Námořní bitva, Srážka s ledovcem, Rozzlobená manželka, Uzavření přepážek.

4. Nyní nejdůležitější bod celého tohoto posudku.

Černý vytyčeného cíle dosahuje: přesvědčivě prokazuje všechny své tři teze (i) až (iii).

Navíc za sebe opakují, že tezi (iii) pokládám za systematicky zajímavou. Rovněž považují za historicky zajímavé informace dokládající tezi (ii).

Na tomto uznání nic nemění následující kritické poznámky. Ty ať jsou ve srovnání s ním brány jako vedlejší a poměrně nedůležité.

5. Teze (i) je poměrně nezajímavá, protože truistická. PDÚ u Černého značí princip – jedno jaký – stanovující, za jakých okolností je morálně dovoleno jednat způsobem, který má dobré i špatné důsledky (str. 1). To, že Akvinský formuluje etickou rozvahu založenou na *nějakém* takovém principu, je prokázáno už pouhým citováním jeho *ST II-II*, q. 64, a. 7 (na str. 12-13).

6. Truistická však *není* teze (i'): Tomáš Akvinský formuluje etickou rozvahu aplikující *MPDÚ*. Tuto tezi má Černý patrně na mysli na str. 33. A jak mu rozumím, nechává ji nerozhodnutou na str. 46. Neodlišuje ji však výslovně od teze (i).

7. Po didaktické stránce v disertaci chybí jakékoli *úvodní* shrnutí obecných definic těchto ústředních pojmů: jednání, intence, prostředek, cíl, chtění.

8. Černý nikde v disertaci neposkytuje *obecné nutné a postačující podmínky* zamýšlenosti důsledku jednání. (Ač na str. 108-109, 115-116, 158-160 a 171-174 dává ilustrativní *příklady* takové zamýšlenosti.)

9. Dále neposkytuje nejen obecné, ale ani ilustrativní objasnění pojmu *bezprostředního* plynutí důsledků z jednání, jakož ani pojmu jejich *stejně* bezprostředního plynutí.

10. Černý někdy čtenáře nechává tápat v tom, jak pojmy intence a prostředku chápe jím pojednávaný autor (srov. str. 21-24).

11. Někdy čtenáře nechává tápat v tom, zda pojednávaný autor činí pouhé terminologické rozhodnutí, anebo věcné tvrzení. Např. když na str. 23 naznačuje, že podle J. T. Mangana jsou objekty intence pouze konečné cíle.

12. Na téže straně Černý tvrdí, že právě proto Mangan zastává (i'). Na další straně však sám Černý při tomtéž předpokladu vyvozuje spíše negaci (i'). Nijak nevysvětluje, co by Mangan mělo vést oním opačným směrem.

13. Černý nepodává žádný argument pro toto své tvrzení: Pokud jsou objekty intence pouze konečné cíle, pak si podle Akvinského obránce smí přát smrt útočníka (str. 23-24).

14. Na str. 56 (poslední dva odstavce) Černý zaměňuje smrt a chtění smrti.

15. Na str. 139 píše, že by byl možný případ, kdy by lékař zamýšlel rozdrcení hlavy a nikoli smrt. Jinde v disertaci to však Černý vícekrát popírá. Navíc pak není jasné, proč na řečené straně píše, že při intenzionálním pojetí prostředků by argument uvedený na straně předcházející (138) nebyl obecně platný.

16. Na str. 152 Černý naznačuje, že všechny typově totožné věci jsou nelišné. Pokud míní nelišné po všech stránkách, mýlí se: Petr i Pavel jsou lidé, ale numericky odlišní; vražda i sebevražda jsou zabitím, ale druhově odlišným. Pokud míní typově nelišné, opět se mýlí: Petr i Alík jsou savci, ale odlišných druhů; vražda i sebevražda jsou zabitím, ale druhově odlišným. Pokud Černý míní něco jiného, potom co?

Rád uslyším Černého odpovědi na všechny – nebo i jenom jím vybrané – kritické body 5 až 16.

Zároveň v souladu s pochvalnými body 1 a 4 pro jeho disertaci navrhuji nejvyšší možnou klasifikační známku.

Mgr. Vlastimil Vohánka, Ph.D.
Katedra filosofie FF Ostravské univerzity
Katedra filosofie a patrologie CMTF Univerzity Palackého
v.vohanka@gmail.com

